

Az Álom és a valóság között fenyegető szakadék fölött egy hosszú asszonyhajszál feszül. A szakadék fölött nem érvényesek sem a fizika, sem az irodalom törvényei, mert ez a kötet is tanúbizonyít rá, hogy ez a hajszál nemcsak a nagysúlyú írót bírja meg, hanem bátran mennek utána az olvasók is a veszélyes úton.

Krúdy művészetét megjejtethetetlen titokká nyilvánította a polgári kritika, mert nem fért bele az irodalmi bogárgyűjtők egyetlen dobozába sem. Mikor Krúdy élt, a magyar irodalom nyugatról várta a napfelkeltét és az akkori kritika nem volt hajlandó észrevenni, hogy megtörténik néha az is, hogy Keleten kel a nap.

Tanító mesterei minden kétséget kizárólag Puskin és Turgenyev, de tanult valamit Dickenstől is és a huszadik század hajnalán bizonyára elképzelhetetlen merésznek, sőt mi több lehetetlenségnek tartotta a kritikus azt, hogy író a középkori rablóvezérből íróvá vált és később szentté avatott Ágostonnak és Rousseau-nak naiv őszinteségével vállason saját magáról és koráról. Az egyszerű őszinteség, amellyel magát a felismerés elől álcázta kora másik nagy művészenek Chaplinnek mód-szereihez hasonló.

Szinte csodálatos, miként történhet az, hogy ez az impresszív természetű ember, hogyan szabadult meg a sok hatástól, amelyek művében felismerhetők és alkotott magának olyan stílust és módszert, amelyben egyszerű szintézissé válik a népi egyszerűség és a rafinált művészet.

Nagyítóüveggel sem lehet művében egyetlen jelzőt hasonlatot találni, amelyet a korabeli egyszerű ember meg ne értene, ennek dacára olvasóit az irodalom inyenceinek tartották nagyon soká és tartják még ma is. Stílusának, művészetének és az itt elmondottaknak bizonyítására elegendő ebből a kötetből egyetlen mondat: „Alkonyodott, mint a fáradi szív”.

Szerencsésen került egymás mellé egy kötetbe ez a két regényke. Nem regény egyik sem, hanem meghatározhatatlan műfajú, de mégis tökéletes írásmű mind a

kettő, amelyek ékesen bizonyítják előttünk, hogy mennyire romlott volt a polgári társadalom, amelyről szól. Az asszonyságok díja nagyrésztben egy pesti találkahe-lyen történik és annak rejtelmeit ismerteti az olvasóval. A Napraforgó egy szabolsi nemesi kúriában. Így egy kötetben könnyen ellenőrizheti az olvasó, hogy a két házban lakó emberek között úrvszólván semmi különbség nincsen.

Még egy biznysággal szolgál ez a kötet ilyen feltalálásban. A Napraforgó 1918-ban jelent meg folvátásokban. Akkor nem volt cenzura és az író bátran elmondhatta mindent, részben egyszerű kijelentő mondatokban, másrészt pedig a művészi ábrázolás eszközeivel, amit kora társadalmáról tudott. Nem volt szükségére „a múltba menekülni”. Az Asszonyságok díja a Horthy-idők első esztendeinek terméke. Itt már elmarad az egyenesen kimondott szó és marad a művészi ábrázolás egyetlen lehetősége.

Külön kellene írni a regénykéek valóságmagyaráról, élményanyagáról, arról, hogy az író miből mit alkotott. Külön élmény írónak és olvasónak az, hogy mit beszéltek Natália egy pesti, Rizuillett egy debreceni bérkaszánya emeletén magukról és az íróról, aki őket megmintázta. Krúdy-nak, akinek valami korához nem illő őszinteségi defektusa volt, megírhatatlan dolgokat kellett írásba foglalnia és a nvomdafesték törvényeivel küszködnie.

Magvarázatul, írásmagyarázatul kritikus és olvasó részére áruljunk el annvit, hogy az Asszonyságok díja azt mondja el, mi minden történi egy férfival, amíg szerelméből gyermeke születethetik.

Mindkét írásműnek a befejezése nagyszerű.

Azok a mondatok, amelyekkel az író az Asszonyságok

Könyvnapi újdonság

KRÚDY GYULA:

ASSZONYSÁGOK DÍJA NAPRAFORGÓ

díjában gyermeke születését köszönheti, a magyar prózai líra általában a magyar líra gyöngyszemei. Az ilyen mondatok csak az élmény kohójában izzanak fel.

A Napraforgóban — és ez Krúdy titka, amelyet olyan régen keresnek — Pistoli a regény furcsra hőse feltámad és egy következő írásban folytatja is szoknyahajtogató mesterkedéseit. Krúdy és fanyar hősei, ezek a szerelemmel megvert emberek a népmesék bátorságával teszik túl magukat minden konvención, minden szabályba foglalt illemen és cselekesznek, szeretnek és bün-

hódnek a maguk ősi módján. A művészet az elmondás módjában van. Az edes-kés líra hangja és a durva, érdes történetek közötti különbségben. A felfokozott lírai magatartással és a történetek szabályellenes tartalmával, ezeknek a vegyítésével adja tudunkra az író, hogy végső célja a gúny, a társadalomkritika. Legnagyobb értéke a diadalmas reneszánszát élő, az értetlenség, idegenkedés és a kenyérhég-evő kritika karmaiból megmentett írónak az, hogy akár erre akár másik kötetére téve a kezünket, bátran megesküdhetünk arra, hogy a régi világnak — mert rothadt és bűzös volt, mint a trágya — el kellett tűnnie, meg kellett változnia és még tovább kell változnia jóra és kellemesre, mint ő mondta olvasni, hogy a gyárak ezen-től csak tűzhelyet és kádat készítsenek, az ágyúk pedig kerüljenek a múzeumba.

Perepatitis Antal